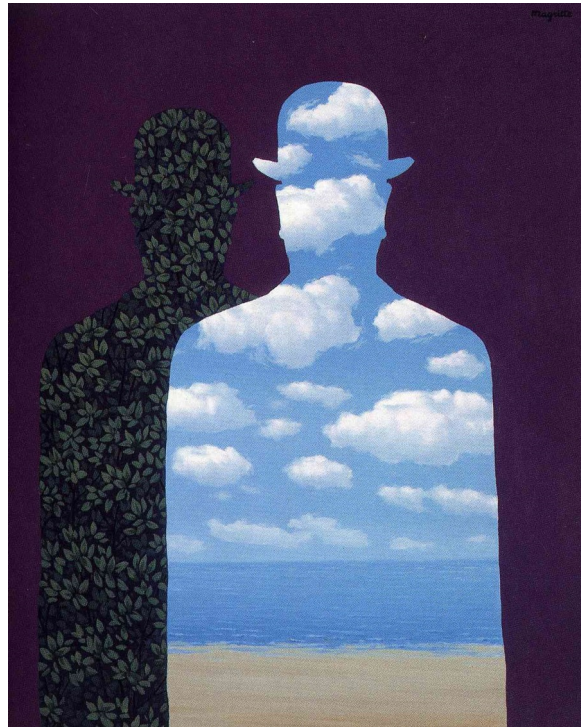

Flow: kroppens eget ur

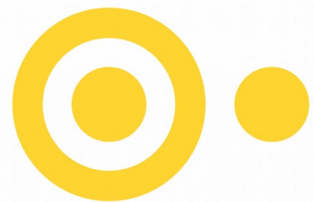
- ett svar på Nancys kritik av diskursen om kroppen.

”High Society”, René Magritte, 1962

Av: Alva Lindholm

Handledare: Elinor Hållén
Södertörns högskola | Institutionen för Filosofi
Kandidatuppsats 15 hp
Filosofi | Höstterminen 2019
Estetikprogrammet

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Body is certitude shattered and blown to bits.
Nothing's more proper, nothing's more foreign to our old world.¹

Jean-Luc Nancy

The playfulness of a flow-like experience comes from noting the immanence of life
and the relatedness of the self to the world and to others.²

Jennifer Hardes och Bryan Hogeveen

1 Jean-Luc Nancy, *Corpus*, övers. Richard A. Rand (New York, Fordham University Press, 2008), 5.

2 Jennifer Hardes och Bryan Hogeveen, "Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport", *Sport, Ethics and Philosophy*, (Routledge, 2016), 287.

Flow: the body's own out

- an answer to Nancys critic of the discussion *on* the body.

Abstract:

This essay aims to philosophically understand *flow* in popular scientific. For this I use the terminology of Jean-Luc Nancy in *Corpus*. Nancys critic of the discussion *on* the body, and his critic against a wide spread phrase in western European culture, *hoc est enim corpus meum*: this is my body, give him the purpose to re-conceptualize the body. Nancys terminology show us the way to account the body as its own subject, with its own expressions. From that I try to show that *flow* is an example of a bodily expression that comes *out of itself*.

My declaration supports with an article by Jennifer Hardes and Bryan Hogeveen, both prevailing in sociology and sport science. They use Nancys terminology and Heidegger's three fundamental notions of Being in human existence, to rephrase *flow* in popular scientific. Their goal is to provide and to make *flow* visible in a new meaning, with the use of Nancy and Heidegger, so to understand the body as relational to other bodies and its environment. It signifies a meaning of *flow* as a bodily expression that is unique for every individual. Finally, this new meaning of *flow* visualize an ethical implication of including athletes in sport, which alludes to all who practise sport, even those who doesn't reach for the stars at the elite level.

Keywords: Jean-Luc Nancy, *flow*, body, relational ethics, sport

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Syfte, frågeställning och metod.....	7
1.2 Forskningsbakgrund.....	8
2. Analys	9
2.1 Nancys kritik av diskursen om kroppen.....	9
2.2 Nancys tre begrepp: <i>beröring</i> , <i>mening</i> och <i>rum</i>	13
2.3 <i>Flow</i> genom Nancys relationella ontologi – en öppen etik för idrottare.....	17
3. Slutsats	22
3.1 Sammanfattning.....	22
3.2 Diskussion för vidare forskning.....	25

1. Inledning

Den idrottsintresserade känner möjligen till begreppet *flow* och det tillstånd som det skildrar inom sport, vilket denna uppsats syftar att begreppsliggöra genom filosofen Jean-Luc Nancys terminologi. I det populärvetenskapliga verket *På väg mot Perfekt prestation* av Anne Marte Pensgaard beskrivs *flow* också som *zonen* och *peak experience*. Pensgaard utforskar mental träning och idrottande på olika sätt, exempelvis fördelar med att utöva olika sporter, pedagogiska redskap för tränare, och olika traditionella mentala tekniker – allt för att idrottaren ska nå perfekt prestation. Ett av Pensgaards mål med sin handledning i mental träning är att idrottaren ska lyckas nå *flow*, ett tillstånd som Pensgaard förklarar på följande sätt: ”Ett viktigt kännetecken på detta tillstånd är att idrottaren inte tänker medvetet – utan agerar! Den bästa prestationen kommer när rörelserna är så automatiserade att idrottaren inte behöver tänka på teknik utan vågar lita på att kroppen vet vad idrottaren vill.”³ Pensgaard förklarar också tillståndet som ”den totala närvaron” och ”den autentiska upplevelsen”.

I en artikel av Lisbeth Sachs utforskas *flow* i samband med kreativitet. Sachs förstår kroppen som frånvarande i ett *flow*-tillstånd, närmare bestämt att individen glömmer bort sin kropp. I artikeln använder Sachs ett exempel av en intervju i Dagens Nyheter som hölls med sociologen och filosofen Zygmunt Bauman år 2016. Sachs återger hur intervjun till en början stapplade fram eftersom Baumans prestation belastades av hans onda kropp. Men ju mer intresserad Bauman blev av intervjun, desto mindre krämpor. Sachs förklarar det som att Baumans växande engagemang tog över situationen och således glömdes kroppens värkar bort, kroppen blev frånvarande.

I essäsamlingen *Corpus* framförs raka motsatsen till Sachs bild av kroppen genom den franske filosofen Jean-Luc Nancy. Nancy utmanar de traditionella föreställningarna om kroppen genom att kritisera den så kallade diskursen om kroppen, den som objektifierar kroppen som stängd massa som är oförmögen till egna uttryck. Istället påvisar Nancy att kroppen är ytterst närvarande, vilket framför allt genomförs med hans tre begrepp *beröring*, *mening* och *rum*, vars betydelser tas upp i analysen.⁴ Nancys tydligaste steg bortom traditionen är hans kritik mot Descartes kropp-själ-dualism. Kort sagt förkastar Nancy distinktionen och redogör för att kropp och själ är i en beroenderelation till varandra. Han säger också att kroppen är sitt eget subjekt med egna uttryck, vilket bland annat klagörs genom hans tre begrepp. Sådär förklarar Nancy kroppens och själens relation:

3 Anne Marte Pensgaard, *På väg mot Perfekt prestation*, (Stockholm, SISU Idrottsböcker AB, 2000), 10.

4 Egen översättning av franska *touche*, *sens* och *l'espace*, samt engelska *touch*, *sense* och *space*, genom Nancy, *Corpus*, 10-15.

I don't want to speak of a body without a soul, any more than of a soul without a body [...] No, instead it has to do with trying to make use of the word *soul* as a lever to help us understand this outside of the body, this outside that the body is *for itself*. The soul is the being outside of a body, and it is in this being outside that it has its inside.⁵

I detta uttalande är det tydligt att kroppens och själens relation är jämlik, ingen värderas högre än den andra av Nancy. Det är också tydligt att vårt framträdande i världen härrör ur denna relation. Vi förstår vår omvärld genom själen. Den är det fenomen som når utanför kroppen, den är kroppens relation till omvärlden. Det här är början till vad som kommer bli Nancys etiska perspektiv av kroppen, ett som inte talar *om* kroppen som ett objekt, utan försöker förstå den som sitt eget subjekt.

Många av Nancys resonemang är referenser till andra filosofer och framförs ibland utan källhänvisning. Nancy arbetar också flitigt med sina egna begrepp, ibland i formuleringar som inte är alldeles lätta att följa. Med detta hjälper Sarah Sorial och artikeln "Heidegger, Jean-Luc Nancy, and the question of Dasein's embodiment. An ethics of touch and spacing" som bringar klarhet i många av Nancys begrepp. Sorial redogör för sin version av hur Nancys filosofi och terminologi kan användas för etiska frågor om vårt varande i världen, i hennes fall hos *Dasein* i Heideggers *Vara och Tid*.

Jennifer Harges och Bryan Hogeveen använder också Nancys terminologi, men i relation till *flow* inom sport. Deras åtagande är att lyfta fram ett etiskt perspektiv som syftar att inkludera fler idrottare och inte bara satsa på eliten. De är kritiska till den allmängiltiga bilden av *flow*, vilken Pensgaard representerar i denna uppsats, eftersom tillståndet inte är verkligt. De skriver: "Such flow states are said to be experienced when an athlete's competency level impeccably aligns with the challenges set forth and he or she is able to perform a task without thinking."⁶ Med stöd av Nancys terminologi redovisar de hur *flow* enligt ovan är överkligt eftersom det beskriver ett robot-liket tillstånd. Individens sägs vara så uppslukad av uppgiften att allting annat stängs ute, vilket Harges och Hogeveen anser är omöjligt eftersom vi alltid är i relation till andra kroppar och omvärlden. De hävdar att glorifieringen av detta *flow*-tillstånd är förödande för de idrottare som tränar och strävar efter ett överkligt mål.

Deras användande av Nancys terminologi lyfter fram sportens relationella ontologi, vilket innebär att sport byggs av relationer. Det är föreningsliv, tränare, sjukvårdspersonal, lagkamrater, men också relationer inom själva sportutövandet, till exempel idrottarens självkänsla, samspelet

5 Nancy, *Corpus*, 129.

6 Jennifer Harges och Bryan Hogeveen, "Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport", *Sport, Ethics and Philosophy*, (Routledge, 2016), 283, refererar till S. Jackson och M. Csikszentmihalyi, "Flow in sports: The keys to optimal experiences and performances", (1999).

med lagkamraterna på en fotbollsplan, eller surfarens kontakt med havsvågorna. Harges och Hogeveens åtagande är uppseendeväckande likt Nancys åtagande i *Corpus*, trots deras avgränsning till *flow* och sport. Precis som Nancy öppnar de frågor om hur vi fungerar som individer och med varandra. De synliggör kroppen som något mer än ett kraftlöst objekt, och framför allt som relationell till andra kroppar och omvärlden.

Mina egna värderingar angående syftet med sport blev både bekräftat och utmanat av Harges och Hogeveens ställningstaganden. Jag märkte att mina personliga mål och strävanden i sporten jag utövar hittills har liknat Pensgaards redogörelse av *flow*. Men deras artikel påminde mig om varför jag en gång i tiden valde lagidrott, nämligen på grund av gemenskapen. Det är lätt att glömma det njutningsfulla som sporten ger och fastna i inskränkt tänkande om mål och prestationer. Möjligen kan denna uppsats bidra till liknande tankevändningar hos andra. Åtminstone skapa diskussion om *flow* och dess betydelse för sport som en inkluderande mötesplats. Det startar genom att vi lämnar vår bild av kroppen som ett objekt man talar *om*, och börjar betrakta kroppen som sitt eget subjekt med egna uttryck som härrör *ur* kroppen själv.

1.1 Syfte, frågeställning och metod

Uppsatsens syfte är att filosofiskt förstå det allmängiltiga begreppet *flow* genom Nancys terminologi. Detta åtagande leds av två frågeställningar: Hur kan *flow* förankras i Nancys terminologi? Är *flow* en manifestation av kroppens eget *ur*?

För att göra detta är uppsatsen indelad i fyra tematiserade delar. Den första delen påbörjar åskådliggörandet av Nancys re-konceptualiserade kropp i *Corpus*, genom Nancys ställningstaganden i sin kritik av diskursen om kroppen. Den andra utvecklar det allmängiltiga begreppet *flow* genom Nancys filosofiska perspektiv och terminologi i *Corpus*. Den tredje fördjupar diskussionen om *flow* i ett större sammanhang av inkludering inom sport. Den fjärde testar om *flow* förstås som kroppens eget *ur*, som ett tillstånd då kroppen uttrycker sig och tycks leda situationen, vilket tas upp först i slutsatsen.

Analysens första kapitel behandlar Nancys kritik av kultfrasen *hoc est enim corpus meum* och diskursen om kroppen. Det följs av Nancys återvändande och kritik av Descartes kropp-själ-dualism genom Rona Cohens artikel ”Jean-Luc Nancy and the Extension of the Mind”. Det andra kapitlet redogör för Nancys tre begrepp *beröring*, *mening* och *rum* med stöd av Sarah Sorials artikel ”Heidegger, Jean-Luc Nancy, and the question of Dasein’s embodiment. An ethics of touch and spacing.”, som sedan övergår till Jennifer Harges och Bryan Hogeveens användning av begreppen i ”Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport”.

Gemensamt för artiklarna är att de också behandlar Nancys begrepp singularitet och pluralitet, samt "being-with", här översatt till vara-med-andra. I det tredje kapitlet omformulerar Hardes och Hogeveen det allmängiltiga *flow*-begreppet genom Nancys terminologi, och använder sitt nya *flow*-begrepp för att lyfta fram sport som en inkluderande mötesplats. Detta stöds av Nancys essä "On the Soul" som behandlar kroppens "öppenhet", vilket förtydligar de tidigare begreppen (*beröring, mening* och *rum*). Deras jämförelse av det praktiska idrottssammanhanget och Nancys terminologi ger oss en djupare förståelse av begreppen.

I slutsatsen lyfter jag in Donald A. Landes artikel "Expressive Bodies – Merleau-Ponty and Nancy on Painting and Ontology" för att åskådliggöra fler användningsområden för *flow*, närmare bestämt måleri och skrivande som en fråga för vidare forskning. Jag stärker detta med några yttranden av Nancy om skrivande för att åskådliggöra likheter med Hardes och Hogeveens *flow*-begrepp.

Till sist vill jag tillägga att mitt urval av texter syftar att förena det vitt skilda vokabulärer som Nancys terminologi och diskursen kring det allmängiltiga begreppet *flow* utgör. Jag vill betona att Nancy själv aldrig specifikt uttrycker sig om *flow* i *Corpus*. Hädanefter förstås *flow* som ett idrottsligt begrepp om inget annat anges.

1.2 Forskningsbakgrund

Richard Rand, översättaren till denna publicering av *Corpus* (2008), beskriver verket som en summering av Nancys tidigare arbeten. Rand skriver om verket "It sweeps, like the torch of a lighthouse, over the points of its author's compass."⁷ I denna publicering av essän "Corpus", i verket med samma namn, behåller Rand den franska originaltexten bredvid den engelska översättningen. Läsaren kan därför följa varje menings utveckling från franska till engelska. Rand förklarar förfarandet som ett experiment som ska visa upp Nancys säregna språk och skrivande för läsaren. Enligt Rand visar det att översättningen är ett misslyckande, då det aldrig lyckas fånga Nancys fyndighet och täthet i språket. I denna publicering finns också en artikel "To Exist Is to Exist the Point" av Antonia Birnbaum som kommenterar essäernas bärande idéer, som främst behandlar Nancys idéer utvecklade från Descartes kropp-själ-dualism. Birnbaum beskriver Nancy som en filosof som korsar gränser och inte räds av de gåtor som gått i arv till idag. Ett exempel på det är Nancys återupptagande av Descartes så kallade "dödläge", något som jag kommer låta Rona Cohen utveckla senare i uppsatsen.

7 Nancy, *Corpus*, ix.

Min läsning av *Corpus* har inspirerats av Rands och Birnbaums iakttagelser om språkets fyndighet och Nancys många gånger djärva funderingar kring systemtänkare som idag symboliserar traditionell västerländsk filosofi, såsom Descartes. Deras uppmärksamhet på Nancys filosofiska språk och skrivande bidrog till att exponera de bärande begreppen i terminologin i *Corpus*. När jag sedan applicerar Nancys begreppsapparat på det allmängiltiga begreppet *flow* bidrar jag därav med en fördjupning av hans terminologi, samt en filosofisk förståelse av *flow*.

Flow är inte huvudsakligen ett filosofiskt begrepp utan förekommer främst inom sociologi och idrottsvetenskap. I denna uppsats representeras det första av Hardes och Hogeveen, och det andra av de två tillsammans med Pensgaard. Begreppet kan utforskas genom flera perspektiv och är på så sätt tvärvetenskapligt. Min efterforskning visar att *flow* även diskuteras inom filosofi, men vanligen förstådd som kreativitet och skapande istället för inom sport, något som Sachs exemplifierar i inledningen.

Min efterforskning visade också att Nancys filosofi och terminologi i många fall diskuteras ur olika etiska perspektiv, eller rättare sagt som filosofi som vill väcka etiska frågor om vårt framträdande inför varandra och världen. Det gör även Hardes, Hogeveen och Sorial, vilket gav upphov till att denna uppsats avslutar sin diskussion om ett särskilt etiskt perspektiv hos Hardes och Hogeveen som baseras på *flow* och Nancys terminologi. Det kan tilläggas att också Pensgaard utformar ett etiskt perspektiv, då hennes handledning inom sport uppmärksammar egenskaper och strävanden hos idrottaren som kan appliceras på andra delar i livet. Många gånger talar Pensgaard om idrottaren som inkluderad i ett större sammanhang, men också i en särskild relation till sig själv, vilket främst är det som Pensgaard vill utveckla med sin mentala träning.

Det blir tydligt att *flow* har en tradition, inom framför allt diskussioner av kreativitet, likväl som att det är väldigt aktuellt. Jag har valt att använda mig utav både filosofi och populärvetenskaplig prosa för att peka på hur aktuellt ämnet är för såväl forskare, specialister och lekmän.

2. Analys

2.1 Nancys kritik av diskursen om kroppen

Hoc est enim corpus meum: detta är min kropp. Så lyder den kultfras som Jean-Luc Nancy inleder verket *Corpus* med. Han hävdar att den vuxit fram i vår kultur, västvärldens Europa, och att vi repeterar den om och om igen. Nancy försöker i sitt verk visa att frasen idag genomsyrar allt, åt vilket håll vi än tittar, och så konstituerar den delar av vår värld. Genom att repetera ”detta är min

kropp” söker vi svaret på *detta* och *kropp*, och vi märker hur svaren skiljer sig eller kommer till uttryck på olika sätt. Nancy räknar upp några exempel som gestaltar detta, bland annat avbildningar av kroppen inom konst, *ego sum* och ”c’est moi” i Madame Bovary. Exemplet skildrar försök att bestämma och få svar på vad kroppen är, de eftersträvar att gestalta det närmsta vi har. Nancy säger ”*Hoc est enim... can generate the whole corpus of a General Encyclopedia of Western Sciences, Arts, and Ideas.*”⁸ Dessa århundraden av återkommande försök har resulterat i en så kallad kulturkropp som fixerat en bild av den riktiga kroppen, och detta framkallar, enligt Nancy, lika mycket säkerhet som osäkerhet i vad *detta* och *kropp* innebär för oss. Han skriver: ”»here it is» is in fact not so sure, we have to seek assurance for it. That *the thing itself* would be there isn’t certain. *Here*, where we are, amounts to nothing more, perhaps, than a reflection, or floating shadows.”⁹

Vi kan alla relatera till kultfrasen som vår kultur repeterar och gestaltar, men vid närmare eftertanke blir det tydligt att allas *detta* och *kropp* skiljer sig mellan individer. Det visar, enligt Nancy, att vi fortfarande inte vet vad frasen säger oss. På grund av osäkerheten som medföljer frasen finns behovet, menar Nancy, att om och om igen lovorda den för oss själva.

We have to insist: »I’m telling you *truly* that *hoc est enim*, and that *I’m* the one saying this: who else would be so sure of my presence in *flesh and blood*? And so this certainty will be yours, along with this body that you’ll have incorporated.»¹⁰

Fortsättningsvis förklarar Nancy att frasen stavar ut ett ägande av kroppen på följande sätt:

hoc est enim displays the body *proper*, makes it present to the touch, serves it up as a meal. The body proper, or Property itself, Being-to-itself *embodied*. But instantly, always, the body on display is foreign, a monster that can’t be swallowed.¹¹

Nancy menar att frasen förkroppsligar kroppen och till och med själva ägandet av den. Men trots det, som Nancy skriver, är kroppen en främling för oss, ett monster som är något separerat från oss själva. Detta åskådliggör hur frasen etsar fast ett cartesianskt perspektiv på kroppen, nämligen att betrakta kroppen som utanför oss, utanför jaget som dess främling och objekt. Möjligen är det därför som vi framhäver en bild av kroppen och tillskriver den olika egenskaper och kännetecken för att förstå denna främling.

8 Nancy, *Corpus*, 5.

9 Nancy, *Corpus*, 5.

10 Nancy, *Corpus*, 5.

11 Nancy, *Corpus*, 5.

Så här startar Nancys kritik av diskursen om kroppen, en diskussion som genomsyrar hela *Corpus*, och av den tematiseras några frågor som följer med i min läsning: Vad är det för ”ny” kropp som Nancy söker att åskådliggöra? Och för vidare diskussion: Kan jag synliggöra den genom en utarbetning av *flow*-begreppet? Är *flow*-tillståndet ett exempel som strider mot frasens objektivering av kroppen, och som istället synliggör kroppen som sitt eget subjekt?

Rona Cohen läser Nancys teorier i *Corpus* som ett återvändande och fortsatt steg från Descartes kropp-själ-dualism. Nancys relation till Descartes startade i ett tidigare verk *Ego Sum* (1979), vars innehåll baserades på Descartes *Meditations* som gav upphov till många av Nancys grundvalar i sin ontologi om kroppen.¹² Enligt Cohen är Nancys val av tänkare ingenting märkvärdigt och klagör varför:

After all, wasn't it Descartes who reduced the human body to a *res extensa*, a mere extension in space? Moreover, wasn't it Descartes who sought to establish the superiority and autonomy of *res cogito*, identifying this substance with the self—the “I”? Lastly, and perhaps most significantly, wasn't it Descartes who, in separating mind and body into two mutually exclusive substances, failed ultimately to connect them and thereby to philosophically conceptualize the union, the *unum quid*?¹³

Cohen hävdar att Descartes misslyckades med att återförena kropp och själ efter att de separerats, vilket han benämner som det cartesianska dödläget.¹⁴ Detta dödläge, menar Cohen, utgör utgångspunkten för Nancys ställningstaganden i *Corpus*. Men inte så enkelt som att endast ta avstånd från det, utan för att visa hur dödläget är *verkligt* för Nancy, enligt Cohen. Cohen menar att dödläget är verkligt för Nancy genom att han tar sig an Descartes misslyckande, och vill med sin filosofi lyckas återförena kropp och själ.¹⁵ Vidare förklarar Cohen att Nancy använder Descartes kropp-själ-dualism och dödläget för att redogöra för distinktionens relationella form. Eller annorlunda formulerat, att distinktionen bevisar att det finns en relation, annars skulle de aldrig ha kunnat separeras från början. Cohen säger: ”Following this reasoning, relation for Nancy is not to be understood as the opposite of non-rapport, but rather its essence. To say that there is no relation is merely to designate what is proper to »relation as such.»”¹⁶ Cohen synliggör en av Nancys mest väsentliga poänger i sitt steg bortom Descartes, nämligen att kropp och själ inte kan separeras som två vitt skilda fenomen. Att hävda att kropp och själ saknar relation till varandra bestämmer i själva

12 Rona Cohen, ”Jean-Luc Nancy and the Extension of the Mind”, *Philosophy Today* vol. 63, s. 347-362, (2019), 348.

13 Cohen, ”Jean-Luc Nancy and the Extension of the Mind”, 348.

14 Cohen, ”Jean-Luc Nancy and the Extension of the Mind”, 350.

15 Cohen, ”Jean-Luc Nancy and the Extension of the Mind”, 350-351.

16 Cohen, ”Jean-Luc Nancy and the Extension of the Mind”, 352.

verket att det finns en relation, utifrån Cohens tolkning av Nancy. Det kan också tilläggas att Nancys steg bortom Descartes impliceras i hans steg bortom vårt objektifierande och förfrämligande av kroppen, som en främmande kropp eller ingen kropp alls.

Jag vill poängtera att Nancys kritik av kultfrasen och konsekvenserna av den, det vill säga vårt avbildande och skrivande om kroppen, skildrar vår relation till den filosofiska traditionen. I detta fall av Descartes dödläge, men inte nödvändigtvis som anhängare eller motståndare till cartesianism, utan som bärare av vårt kulturarv. Våra återkommande försök att gestalta kroppen härrör ur våra frågetecken kring den, vilket har en tradition, exempelvis det cartesianska dödläget.

Fortsättningsvis redogör Nancy för att vårt steg bortom kultfrasen är att på nytt tala om kroppen, eller rättare sagt inse att kroppen talar *ur* sig själv som Nancy säger i essän ”On the Soul”: ”A discourse of the body should always be a discourse *ex corpore*, coming out of the body, but also exposing the body, in such a way that the body would come out of itself.”¹⁷ I detta och många liknande uttalanden i essän och *Corpus* insisterar Nancy på det här viset, nämligen att lyfta fram kroppen som något med en egen ”röst”. Det som särskilt utmärker detta uttalande är begreppet *ex corpore* som företräder slutet på eran som talar *om* kroppen, och istället upptäcker kroppens eget *ur*, som jag benämner det.¹⁸ I detta tidiga stadium är det inte helt tydligt vad ”kroppens eget *ur*” betyder, men det kommer att förtydligas genom Nancys tre begrepp *beröring*, *mening* och *rum* i nästa kapitel, och senare genom hur Nancy förstår kroppens relation till själen. Detta har i sin tur anknytning till Nancys förståelse av kroppens singularitet, pluralitet, dess vara-med-andra, samt varje kropps unikheter.

Jag tänker nu skildra en övergripande bild av Nancys hittills gjorda ställningstaganden, vilket jag gör genom att jämföra teorierna med René Magrittes konstnärskap. Magrittes konst gestaltar många gånger kroppar i märkliga konstellationer inramat av drömsk tillvaro. I verket ”Golconda” (1953) regnar kroppar ner från himlen, i ”Le paysage de Baucis” är ansiktet borttaget förutom ögon, näsa och mun, och i flera verk gestaltas siluetter av en kropp, ofta fyllda med ett nytt innehåll som inte är kroppsmassa, till exempel ”High Society” (1962) som istället visar ett mönster och ett landskap i kropparna. Mina associationer från Nancys teorier till Magritte uppstår framför allt av de målningar som gestaltar kroppars siluetter på olika sätt, och de som tar bort kroppsmassa och ersätter det med nytt innehåll. Verken påminner om Nancys vilja att gå vidare från kultfrasen till något nytt, till att blotta vår objektifiering om kroppen och börja se den med nya ögon. Verken angriper mot kultfrasens försök att rama in kroppen, trots att Magritte själv applicerar färg och sina egna föreställningar på kroppen. För samtidigt gör Magritte tvärtom när han tar bort kroppen eller

17 Nancy, *Corpus*, 124.

18 Nancy, *Corpus*, 124.

delar av den för att ersätta dem med något annat eller låta omgivningen träda fram. Det illustrerar för mig ett försök att gå vidare från kultfrasens bojar. Verken visar också hur inristad bilden av kroppen är i vårt tänkande, eftersom kropparna framträder alldeles tydligt i målningarna, trots Magrittes borttagande av dem, till och med i målningarna som endast avbildar kroppens siluett. Siluetter är luft, konturer och innehållslösa, ändå ser vi en kropp. Det visar att vi vet vad kroppen är och att vi har en bild av den.

Till sist vill jag avsluta detta introducerande kapitel med ett yttrande av Nancy som återigen kritiserar kultfrasen: "If *hoc est enim corpus meum* says anything, it's beyond speech. It isn't spoken, it's exscribed – with bodily abandon."¹⁹ Detta säger oss att orden inte räcker till och att diskursen om kroppen har landat i en frånvaro av kroppen, vilket har skett genom det diskursiva *om*. Nancy säger oss att det är dags för en ny era som inte talar *om* kroppen i dess frånvaro, utan *ur* den genom dess närvaro. Det är dags att lämna bilden av kroppen och ledas av nya perspektiv, nämligen kroppens egna. Därmed är uppsatsens riktning framlagd, nämligen att vidare förstå begreppet *flow* utifrån denna ingång och senare betrakta det som ett av kroppens egna uttryck, dess eget *ur*. Kan *flow*-begreppet hjälpa oss att förstå den främling vi kallar kropp?

2.2 Nancys tre begrepp: *beröring*, *mening* och *rum*

Vi har nu lämnat kultfrasen och nästa steg för att bekanta oss med den "nya" kroppen är att vidga vår förståelse om språk. Nancy hävdar att vi förkastar kroppens egna uttryck som nonsens och meningslöst svammel, som ett språk som inte är värt att begripa eller hantera. Detta så kallade svammel menar Nancy härstammar från motsättningen av "sense" och "non-sense".²⁰ Motsättningen gör att vissa uttryck placeras inom "sense" och andra inom "non-sense", varav Nancy säger att kroppens språk hamnar i den sista kategorin. Nancy menar att detta skapar gränser och inskränkta föreställningar om vad kommunikation kan tänkas vara. Med det redogör Nancy för ett av sina tre begrepp, nämligen *mening*. Nancy framhäver att nonsens visst har mening som inte är meningslöst svammel. Vi måste bara förstå att det är utav särskild mening, en som skapas när den och de inblandade *berörs*. Det sistnämnda är Nancys andra begrepp *beröring* som i detta fall inte innebär någon fysisk beröring. Istället verkar det, och det är gemensamt för de tre begreppen, antyda om kroppars relation till varandra ur ett metafysiskt perspektiv. Enligt Nancy skapar kroppar *mening* och är *mening*, skapar *beröring* och är *beröring*, skapar *rum* och är i *rum*. Detta är kroppens eget *ur*, såsom jag tolkar det.

19 Nancy, *Corpus*, 7.

20 Nancy, *Corpus*, 13.

För att förtydliga detta vill jag lyfta in Pensaards förståelse av *flow*. Pensaard förklarade *flow* som ett tillstånd utan medvetet tänkande, som total närvaro och automatiserade rörelser av kroppen. På så sätt redogör Pensaard om ett tillstånd som helt springer inifrån kroppen, helt ostyrt av medvetet tänkande och omgivningen. För mig skildrar detta en kropp som styr över situationen. Det visar också att kroppen skapar *mening* i situationen genom sina egna uttryckssätt, i detta fall av att vara i *flow*.

Följaktligen betonar Nancy att förstå kroppens *mening* som nonsens är att fördumma den, och det är att inte känna den: "The body's not stupid or impotent. It demands other categories of force and thought."²¹ Därmed är det uppenbart, genom Nancy, att vi går miste om kroppen om vi fortsätter som vi hittills gjort: "As we look for answers, we'll hear that we must immediately give up discourse and the written page, since bodies will never belong there."²²

I artikeln "Heidegger, Jean-Luc Nancy, and the question of Dasein's embodiment." överensstämmer Sarah Sorial med Nancys kritik av diskursen om kroppen och dess objektifiering av kroppen. Hon använder Nancys begrepp *beröring* och *rum* för att stava ut ett etiskt perspektiv som synliggör kroppsligheten hos *Dasein* (människan) i Heideggers *Vara och Tid*. Sorial hävdar att den traditionella läsningen av verket säger sig sakna kroppar, eller rättare sagt kroppar som sticker ut som något mer än objekt, till exempel kroppar som har ont, gråter, är fula eller kära. Genom Sorial är konsekvensen av detta att Heideggers kroppar blir osynliga i verket, faktiskt blir de till inga kroppar alls.²³ Detta vill Sorial motbevisa genom Nancys begrepp och med hjälp av dem synliggöra Daseins kroppslighet. I motsats till den traditionella läsningen, som Sorial åsyftar på, menar hon att kropparnas frånvaro öppnar upp för diskussion av olika etiska perspektiv.²⁴

Enligt Sorial har vi hittills objektifierat kroppen eftersom vi negligerat dess egna *mening*. Vi har tillskrivit kroppen mening och inte förstått den *som* mening i sig själv, vilket jag tidigare beskrev som att kroppen skapar och är *mening*. Genom Nancy liknar Sorial kroppen med en grotta som vi fyller med bilder och mening, hon skriver: "The body has been conceptualized as a cave where images and representations are formed and projected, a machine, a prison cell, a glory or a plague."²⁵ Liknelsen härstammar ur temat i Platons grottexempel och det antika begreppet *mimesis*, gällande att imitera och tillskriva objekt mening, samt repetitionen av det. En förbindelse som

21 Nancy, *Corpus*, 13.

22 Nancy, *Corpus*, 13.

23 Sarah Sorial, "Heidegger, Jean-Luc Nancy, and the question of Dasein's embodiment. An ethics of touch and spacing.", *Philosophy Today*, (2004, 48, 2; s. 216-230), 216.

24 Sorial, "Heidegger, Jean-Luc Nancy, and the question of Dasein's embodiment. An ethics of touch and spacing.", 216.

25 Sorial, "Heidegger, Jean-Luc Nancy, and the question of Dasein's embodiment. An ethics of touch and spacing.", 217, refererar till See Krell, *Architecture*, 4.

Nancy kritiserade genom kultfrasen.²⁶ Förslagsvis skildrar också Sorials grottexempel vårt främlingskap av kroppen, tidigare framfört av Nancy, vi fyller båda med bilder och mening som inte är deras egna.

I artikeln ”Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport” kritiserar Jennifer Hades och Bryan Hogeveen den allmängiltiga förståelsen av *flow*, både som ett filosofiskt och populärvetenskapligt begrepp. Deras kritik, sprungen ur fenomenologiskt tänkande om vårt framträdande i världen, tar stöd av Nancys tre begrepp och vara-med-andra för att dekonstruera *flow*-begreppet. Målet är att framföra ett nytt etiskt perspektiv inom sport som syftar att inkludera fler idrottsutövare, och för att lyckas är det nödvändigt att omformulera *flow*-begreppet och på så sätt skapa nya värderingar gällande idrottandets intentioner. Ett av deras argument är att *flow* vanligen benämns som ett solo-tillstånd, det vill säga ett tillstånd då individen sägs vara helt avstängd från omvärlden. Individen sägs uppleva total närvaro och så automatiserade rörelser att ingenting kan stoppa hen. Tillståndet tillskrivs suveränitet och som ett främre mål för de idrottare som vill nå elitnivå. För Hades och Hogeveen är ett sådant tillstånd överkligt, vilket de grundar på att ingen individ är kapabel att totalt stänga omvärlden ute. De kommer att synliggöra, genom Nancy, varje individs relationella band till andra kroppar och omvärlden för att ådagalägga den generella missuppfattningen om *flow*.

Hades och Hogeveen använder Derridas dekonstruktion som metod, då den genomsådar och ifrågasätter varje litet ordval, den upptäcker nya spår och lager bakom det ögonblickliga. De säger också att metoden bidrar till ett etiskt förhållningssätt till utsagor på grund av att den möjliggör nya insikter. De skriver: ”Deconstruction is ethical in the sense that it destabilises these concepts and opens them out to other ways of being.”²⁷ Hades och Hogeveen belyser att många av deras ställningstaganden baseras på Gunnar Breiviks artiklar ”Skillful coping in everyday life and in sport: A critical examination of the views of Heidegger and Dreyfus” och ”Zombie-like or super conscious? A phenomenological and conceptual analysis of consciousness in elite sport”. Från den första artikeln inspireras de av Breiviks användande av Heideggers tre begrepp *Dasein*, *Mitsein* och *Zeug* i talan om sport. Det första begreppet skildrar människan i sig själv, det andra hur människan är i relation till andra, det tredje människans relation till omvärlden, till exempel redskap eller naturen.²⁸ Hades och Hogeveen uppfattar begreppen som beroende av varandra, inget kan uppfattas

26 Sarah Sorial, ”Heidegger, Jean-Luc Nancy, and the question of Dasein’s embodiment. An ethics of touch and spacing.”, 217, refererar till Jean-Luc Nancy, ”Corpus”, *The Birth to Presence*, övers. Brian Holmes, (Stanford, Stanford University Press, 1993), 192.

27 Jennifer Hades, Bryan Hogeveen, ”Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport”, *Sport, Ethics and Philosophy*, (Routledge, 2016), 284.

28 Hades och Hogeveen, ”Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport”, 285.

och fungera var för sig. De menar att det allmängiltiga *flow*-begreppet hävdar motsatsen när tillståndet beskrivs som ett instängt sådant. Det allmängiltiga *flow*-begreppet kan alltså sägas anta att Dasein inte påverkas av eller har relation till Mitsein och Zeug, något som Hardes och Hogeveen anser överkligt. Därav kastar de om begreppens hierarki och placerar Mitsein och Zeug i förgrunden till Dasein, med syftet att åskådliggöra vårt relationella varande, närmare bestämt vår oupphörliga kontakt med andra kroppar och omvärlden. De vill synliggöra hur vårt varande i själva verket är och fungerar.

Tillbaka till deras användande av Nancys terminologi. De beskriver två skildringar av begreppet *rum*, en så kallad fenomenologisk och en materiell, det sistnämnda innebärande det fysiska rum som idrottaren rör sig inom.²⁹ De framhäver *beröring*, *mening* och *rum* som i nödvändig relation till varandra, vilket liknar den mellan Heideggers tre begrepp där inget kan uppfattas och fungera var för sig. De beskriver avhängigheten mellan Nancys tre begrepp på följande sätt: "[...] bodies are forged through touch in intimate space and in relation with other bodies... There is no meaning... that is not shared between and among other bodies".³⁰ Yttrandet speglar Hardes och Hogeveens överensstämmande med Nancys kritik av objektifieringen av kroppen, och att tillskriva den mening som inte är dess egen. Yttrandet ger också inblick i deras relationella ontologi som de stödjer hos Nancy. De delar idén om att ingen kropp är instängd i något eget, utan tvärtom hela tiden *berörs* och *berör*.

Vidare förklarar Nancy *rum* som något alstrat *ur* kropparna själva, som något icke-existerande tills kroppar möts: "[...] rather, it is a world where *bodies initially articulate space*. The world is spacing, a tension of place, where bodies are not in space, but space in bodies."³¹ Utifrån tidigare ställningstaganden om de tre begreppens relation till varandra, vill jag påpeka att detta outtalat inkluderar *beröring* och *mening*. Fortsättningsvis synliggör detta kroppen som sitt eget subjekt, vilket förtydligas när Nancy skriver: "That's the whole point: the body's a thing of extension. The body is a thing of exposition. It's not just that the body is exposed but that the body *consists* in being exposed."³²

Sorial tolkar att kroppens uttryck, alstrade *ur* de tre begreppen, formar den unikheter som varje kropp är. Hon hävdar att begreppen redogör för individens singularitet som också gör individen plural, hon säger:

29 Hardes och Hogeveen, "Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport", 286.

30 Hardes och Hogeveen, "Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport", 286.

31 Nancy, *Corpus*, 27.

32 Nancy, *Corpus*, 124.

He posits the uniqueness of the body at the origin of meaning and at the origin of ethics by not only conceiving the body *as* meaning as opposed to *having* meaning, but by thinking it in terms of community or being-with, and the tension between touch and spacing that this entails. [...] However, this singularity/alterity is only expressed and exposed in its being-with or in the context of community.³³

Sorial förklarar att singulariteten gör oss plurala eftersom det är (1) en gemensam egenskap hos alla kroppar, och (2) kroppens unika uttryck gör oss plurala, eller med andra ord i relation till varandra, vårt vara-med-andra.³⁴ Det här beskriver Nancy som ”the paradoxical logik”, men i talan om Dasein, i *Being Singular Plural*.³⁵ Sorial sammanfattar singularitetens paradoxala logik på följande sätt: ”Each Dasein is singular in the sense that we each possess a body and face, a voice and a death. Each of us has a specific pattern of comportment, a silhouette, and a different narrative.”, och vidare: ”However, my singularity and my uniqueness as a comportment towards the world is only expressed and exposed in my being-with.”³⁶

Det som slutligen binder ihop allting är vad Nancy benämner som kroppens ”öppenhet”, något som främst behandlas i ”On the Soul”. Kort sagt redogör Nancy för att kroppen är öppen, vilket alltså är motsatsen till vad kultfrasen lärt oss. Sorial sammanfattar kroppens öppenhet på ett slående sätt: ”As open or ecstatic, my body expresses meaning, a meaning that touches the other, in the same way that the other’s body expresses a meaning that touches me.”³⁷

Härmed är grundvalarna i Nancys terminologi klargjorda. Det är dags att förstå de i sportens sammanhang, nämligen genom att använda Nancys begrepp för att skapa ett etiskt inkluderande perspektiv inom sport. Det kräver en vidare djupdykning i terminologin, samt Nancys förståelse av själen.

2.3 *Flow* genom Nancys relationella ontologi – en öppen etik för idrottare

Nancy inleder ”On the Soul” med att förklara seminariets syfte, vilket är att göra plats för improvisation i diskussionen om kroppen och dess öppenhet.³⁸ Målet för Nancy ter sig tydligt med

33 Sorial, ”Heidegger, Jean-Luc Nancy, and the question of Dasein’s embodiment. An ethics of touch and spacing.”, 218.

34 Harges och Hogeveen, ”Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport”, 286.

35 Sorial, ”Heidegger, Jean-Luc Nancy, and the question of Dasein’s embodiment. An ethics of touch and spacing.”, 218.

36 Sorial, ”Heidegger, Jean-Luc Nancy, and the question of Dasein’s embodiment. An ethics of touch and spacing.”, 218.

37 Sorial, ”Heidegger, Jean-Luc Nancy, and the question of Dasein’s embodiment. An ethics of touch and spacing.”, 219.

38 Nancy, *Corpus*, 122.

tanke på kritiken av diskursen om kroppen – Nancy vill inte låta seminariet fastna i traditionens inskränkthet. Han säger:

I don't want to produce the effect of a closed or finite thing, because when we talk about the body we talk about something entirely opposed to the closed and finite. With the body, we speak about something open and infinite, about the opening of closure itself, the infinite of the finite itself. That's what I want to develop: the body is open. [...] And to open – to touch – is not to tear, dismember, destroy.³⁹

Nancy menar att kroppens öppenhet är det som definierar den – utan öppenhet, ingen kropp. Dess motsats, det vill säga en stängd kropp, är istället massa som varken kan *beröra*, bli *berörd* eller överhuvudtaget komma till uttryck. Massan är "gathered up in itself, penetrated with self and penetrated within itself such that, precisely, it's impenetrable. So there is nothing that articulates a mass to itself."⁴⁰ Sådär kan en sten förklaras, fortsätter Nancy, och vänder sig till Aristoteles definition av substans, *hypokeimenon*, som betyder något *under* ett annat.⁴¹ Detta *under* illustrerar massan som maktlös, som styrd av något annat, vilket ofta förekommer som en tolkning om kropp och själ, som om kroppen styrs av en själ. Enligt Nancy är det vanligt att själen gestaltas som en separat kropp i alla möjliga schablonbilder, och förtydligar att "it's not a matter of another spiritual body."⁴² Istället menar Nancy att själen är oskiljaktig kroppen på så sätt att den är kroppens öppenhet mot sin omvärld, och förklarar: "If the body isn't mass, if it isn't closed in on itself and penetrated by itself, it's outside itself. It is being outside itself. And this is what is at stake in the word *soul*."⁴³ Nancy tillskriver också själen som "kroppens relation till sig själv" när han säger: "I won't necessarily remain attached to this word (*soul*), if »on the soul» means: »on the body's relation with itself,» insofar as it is a relation to the outside – being out."⁴⁴ Således är ordet "själ" inte viktigt för Nancy, något som till viss del grundas på alla schablonbilder som hemsöker ordet.

Hardes och Hogeveen bygger vidare på Nancys ontologi om kroppen när de åskådliggör sportens relationella form. Eller enklare sagt att sportutövande sker genom relationer i alla möjliga former, de säger:

39 Nancy, *Corpus*, 122.

40 Nancy, *Corpus*, 123.

41 Nancy, *Corpus*, 123.

42 Nancy, *Corpus*, 126.

43 Nancy, *Corpus*, 126.

44 Nancy, *Corpus*, 126.

It is a site in which one is given many opportunities to engage relationally, through close proximity. Sport is also a site in which, as bodies in motion, we demonstrate a habituated body that has forged its successes with and through contact with other bodies [...]⁴⁵

I uttalandet beskriver Hardes och Hogeveen kroppars oundvikliga samröre med andra kroppar (Mitsein), vilket senare förklaras som också gällande redskap och miljöer (Zeug). Det så kallade etiska projekt som Hardes och Hogeveen söker att åstadkomma inom sport anser jag fullföljs genom två åtgärder:

- Att omformulera rådande värderingar inom sport med fokus på den allmängiltiga förståelsen av *flow*, och börja inkludera de idrottare som tidigare åsidosatts på grund av begreppet.
- Att synliggöra idrottarens omsättning av relationer, och att tänka sport som en mötesplats.

Den allmängiltiga förståelsen av *flow* som Hardes och Hogeveen är kritiska mot, menar jag liknar den som Pensgaard propagerar för. Min tes förstärks när de diskuterar skildringar av *flow* som springer ur begreppet *autos*, till exempel automatisk, autonom, eller autentisk.⁴⁶ Alla så kallade *autos*-skildringar baseras på bilden av *flow* som ett instängt tillstånd hos idrottaren, ett tillstånd utan någon som helst påverkan av andra kroppar och omvärlden. Dessa *autos*-skildringar avfärdar Hardes och Hogeveen eftersom de anser att vi är relationella varelser, oavsett situation. De tar stöd av Mihaly Csikszentmihalyi som också menar, genom Hardes och Hogeveen, att *flow* är ett *nära* interagerande med andra och omvärlden. Alltså anser de, tillsammans med Csikszentmihalyi, att *flow* är *autos*-skildringarnas raka motsats.⁴⁷ I själva verket exemplifierar *flow* enastående på när kropp, omgivning och uppgift förenas i en sfär av harmoni.

De förtydligar sin tes genom exempel på tänkbara idrottssituationer. Till exempel måste en bergsklättrare samspela med berget för att kunna bestiga det. Bergsklättraren måste betänka och känna bergets yta, höjden, dess potentiella hot, eller vinden som drar i säkerhetslinan, för att kunna utföra uppgiften med precision. Löparen betänkar sina musklers dagsform, underlaget hen springer på, och luften som inandas, dess torr – eller fuktighet. Alltsammans för att kunna prestera på sin

45 Hardes och Hogeveen, "Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport", 286.

46 Hardes och Hogeveen, "Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport", 291.

47 Hardes och Hogeveen, "Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport", refererar till Mihaly Csikszentmihalyi, "Flow: The psychology of optimal experience." (New York: Harper Perennial, 1990), 287.

högsta nivå. Dessa tankegångar är inte främmande för en idrottare, utan självklara. Det är flera saker inblandade bakom idrottarens prestation, och därför visar exemplen att ingen prestation någonsin sker på autos. Tvärtom sker allt på grund av idrottarens relationer till Mitsein och Zeug. Inte minst är det tydligt i lag – och kampsporter att andra kroppar är närvarande och påverkar den enskilde idrottarens prestation. Det kan sägas att Hardes och Hogeveen vill framhäva att ingen individ, inte ens elitidrottaren, är ensam i sitt sportutövande. Detta har också att göra med att vi är singulära, och således plurala, i en paradoxal logik. De beskriver detta sålunda:

One cannot be in relation without exposed singularities and one cannot be a singularity without being in relation with other singularities. We are only singular and unique because of the sharedness of being that makes such uniqueness possible.⁴⁸

En ytterligare missuppfattning om *flow*, enligt Hardes och Hogeveen, är den som använder beskrivningen ”overflowing”.⁴⁹ Begreppet är ett vidarebygge på bilden av *flow* som ett suveränt tillstånd, och överflödet sägs vara det som gör individen suverän och oslagbar. Pensgaard skulle beskriva överflödet som utloppet av kraftfull energi, samt kreativitet och modet att testa nya saker. Enligt Hardes och Hogeveen är också överflödet, precis som det ”vanliga” *flow*-tillståndet, begränsat till individen själv utan relationer till andra och omvärlden. Återigen menar Hardes och Hogeveen att detta motsäger vårt verkliga varande. Det motsäger hur vi lever, fungerar och överhuvudtaget är, det vill säga en kropp som oavbrutet *berör* och skapar *mening* och *rum*. Det allmängiltiga *flow*-begreppet är utmålat av en bild av idrottaren som övermänsklig, som en robot som är bättre än publiken vid sidan om.

Målet att nå *flow* riktas vanligen mot eliten. Det beror på att *flow* symboliserar den suveränitet som sägs göra en mästare. Ett av de vanligare tipsen om tillvägagångssätt för att nå *flow* är att repetera rörelser och situationer inom sin idrott.⁵⁰ Hardes och Hogeveen verkar syfta på repetition av fysiska rörelser, men jag vill påpeka att övningar inom mental träning också kretsar kring repetition, till exempel så kallad visualisering. Avsikten med repetition är att göra idrottarens kropp så förberedd och autonom som möjligt, och så att säga immun mot eventuella störningsmoment. Hardes och Hogeveen opponerar sig inte emot repetition som träningsform, men är emot dess mål att träna upp en automatiserad kropp. De påpekar också att idén i detta brister

48 Hardes och Hogeveen, ”Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport”, refererar till Nancy, *Being Singular Plural*, (Stanford CA, Stanford University Press, 2000), 286.

49 Hardes och Hogeveen, ”Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport”, 287.

50 Hardes och Hogeveen, ”Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport”, 290.

eftersom varje repetition trots allt skiljer sig en aning från rörelsen innan. Vi är ju som sagt inga robotar.

På grund av det överkliga tillstånd som *flow* i dagsläget skildrar är det nödvändigt att omformulera begreppet till att istället utgå från kroppens öppenhet och relationella varande. Dagens *flow*-begrepp propagerar för suveränitet på ett ytterst problematiskt sätt eftersom det förbiser idrottsutövarna som unika individer. Harges och Hogeveen förklarar:

Describing an expert, optimal performance as flow-like replicates a performance of absoluteness or indivisibility in a way that continues to form closure in both how we theorise and how we coach and practise sport. One must thus consider the ethical implications of such closure alongside the prospects of openings.⁵¹

Med detta vill Harges och Hogeveen synliggöra farorna med den allmänt spridda glorifieringen av *flow*, vars konsekvenser kan vara förödande för idrottare. Dels för att *flow* visar sig vara onåbart, dels för det hårda arbete som medföljer kravet om att nå *flow*, och dels för omgivningens elitsatsande på de idrottare som sägs kunna uppnå *flow*, med konsekvensen att andra idrottare med potential och ambitioner aldrig får chansen.⁵² Dock visar Harges och Hogeveen en gnutta förståelse för det allmängiltiga *flow*-begreppet, när de menar att begreppet kan starta diskussion om koncentration och närvaro i situationen hos idrottaren. Däremot är de tydliga med att tillskriva det som något performativt.⁵³ De menar att *flow* har performativ karaktär eftersom det orsakas av idrottarens egen vilja och krafter, i motsats till det automatiserade robot-liknande tillståndet.

Avslutningsvis vill Harges och Hogeveen lyfta fram den unika individen och idrottaren, även de vars mål, potential och strävanden skiljer sig från majoriteten. Det visar sig att Nancys terminologi och ontologi synliggör en mörk baksida av det allmängiltiga *flow*-begreppet, nämligen att målet är ouppnåeligt och strävar mot ett överkligt och avstängt robot-liknande varande. Genom Harges och Hogeveen kan det sägas att *flow*-begreppets inskränkthet orsakas av en glömska om vilka unika individer vi är, i våra egna uttryck, och till andra kroppar och omvärlden.

51 Harges och Hogeveen, "Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport", 291.

52 Harges och Hogeveen, "Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport", 290.

53 Harges och Hogeveen, "Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport", 291.

3. Slutsats

3.1 Sammanfattning

Min uppsats föranleddes av två frågeställningar: Hur kan *flow* förankras i Nancys terminologi? Är *flow* en manifestation av kroppens eget *ur*? De sprang ur syftet att filosofiskt begreppsliggöra det allmängiltiga begreppet *flow* genom Nancys terminologi.

Jag startade mitt åtagande genom att redogöra för Nancys kritik av Västeuropas kultfras *hoc est enim corpus meum*, ”detta är min kropp”, och diskursen om kroppen. Enligt Nancy är frasen av dubbel natur, nämligen av att alla relaterar till frasen och ändå skiljer sig svaren avsevärt om vad *detta* och *kropp* är. Nancy åskådliggjorde detta som ett sökande på svaret på det för alla mest nära, vår kropp, och menade att det mynnar ut i unika svar för varje individ. Det har resulterat i att vi utan avbrott letar efter svaret på kultfrasen, och tendensen har resulterat en så kallad kulturkropp som fortsätter att repetera frasen. Det, menade Nancy, gestaltas i bland annat vår avbildning av kroppar inom konsten, eller till exempel ”c’est moi” i Madame Bovary. Jag tillade ett eget exempel på detta genom några av Magrittes målningar, med avsikt att också gestalta och sammanfatta de inledande ställningstagandena av Nancy. Jag ansåg att Magrittes verk angriper mot kultfrasens försök att rama in kroppen, genom att gestalta kroppar på olika sätt i sin konst, oftast i märkliga konstellationer med en drömsk aura. Jag återgav hur Magritte avbildar kroppars siluetter, tar bort kroppsmassa eller kroppsdelar, och fyller kroppar med annat innehåll än kroppsmassa. Till exempel ”High Society” visar detta, där ersätts två kroppars massa med ett blommönster och ett landskap. Jag ansåg att Magrittes olika borttagande av kroppen synliggör att vi trots allt har en tydlig bild av kroppen, även när den saknas. Det spelar ingen roll att kroppsdelar eller hela kroppsmassan tas bort, ändå likställer vi objektet med en kropp. Därmed hävdade jag att verken kan tolkas illustrera Nancys introducerande teorier.

Nancy menade att kultfrasen stavar ut ett ägande av kroppen genom att förkroppsliga den, till exempel i konsten som Magrittes konstnärskap också belyser, och på grund av det förkroppsligas också själva ägandet. Men eftersom kultfrasen fortsätter att repeteras, påpekade Nancy att förkroppsligandet misslyckats. Behovet dröjer kvar. Det visade att kroppen är en främling för oss, vilket också möjligen orsakar att kultfrasen repeterar sitt ägande av kroppen. Våra försök att förstå denna främling, som är vår kropp, härstammade förslagsvis ur ett cartesianskt perspektiv av kroppen, baserat på min läsning av Nancy. Descartes kropp-själ-dualism separerade kroppen från själen som ett objekt, som massa, som främling, menade Nancy som, enligt Cohen, betraktade separationen som ett misslyckande. Här tar Cohen vid och menade att Nancys kritik av Descartes

kropp-själ-dualism är en kritik av ett så kallat cartesianskt dödläge. Redan i *Ego Sum* (1979) återvände Nancy till Descartes filosofi, och iakttagelserna fortsätter följa Nancys arbeten, enligt Cohen. Cohen radade upp ett antal motsättningar mot Descartes, vilka han bekräftade som potentiella motiv för Nancy. Genom Cohen reducerade Descartes kroppen till ett *res extensa*, ”a mere extension in space?”, det vill säga en förlängning av rummet. Men framför allt, utifrån Cohens läsning av Nancy, separerade cartesianismen kropp och själ och misslyckades med att förena dem. Det här är, enligt Cohen, det cartesianska dödläget. Cohen sade att dödläget är verkligt för Nancy, då Nancy tar sig an Descartes misslyckande, och vill med sin filosofi lyckas återförena kropp och själ. Ett av Nancys steg för detta är att lämna kultfrasen och diskursen om kroppen, och att framhäva kroppens egna uttryck, kroppens *ex corpore*, som jag benämnde som kroppens eget *ur*.

Detta följdes av min redogörelse av Nancys tre begrepp *beröring*, *mening* och *rum*, med stöd av Sorial, Harges och Hogeveen. Nancy redovisade hur kroppens egna uttryck hittills har betraktats som nonsens, och påpekade att de bör förstås som kroppens unika *mening*. I detta tidiga stadium av analysen antydde de tre begreppen att kroppar är i relation till varandra. Jag skrev en enkel sammanfattning; kroppar skapar *beröring* och är *beröring*, skapar *mening* och är *mening*, skapar *rum* och är *rum*. Det baserade jag på ett senare yttrande av Nancy som menade att vi hittills fördummat kroppen, och att kroppen har sina egna kategorier som vi måste ta till oss. Kroppen platsar inte in i de kategorier som diskursen om kroppen tillskrivit den.

Sorial överensstämde med Nancys kritik av diskursen om kroppen, på grund av att den objektifierar kroppen, och hon ville framhäva kroppens unikheter. Hon använde Nancys terminologi, närmare bestämt *beröring* och *rum*, för att åskådliggöra ett etiskt perspektiv gällande kroppars framträdande i världen i Heideggers *Vara och Tid*. Utgångspunkten var den traditionella läsningen av Dasein i verket som sades sakna kroppslighet, vilket resulterat i en förekommande tolkning om avsaknaden av kroppar i Heideggers verk. Mer specifikt riktade sig kritiken mot avsaknaden av kroppar som sticker ut, de som är mer än objekt, till exempel den onda kroppen, den gråtande kroppen, den fula kroppen eller den kära kroppen. För att bevisa att avsaknaden av dessa kroppar snarare öppnar upp för etiska perspektiv, använde Sorial *beröring* och *rum* för att visualisera kroppens ständiga uttryck av sig själv. I jämförelsen av Heidegger bevisade detta att kropparna finns där även om det inte uttalas explicit.

Efter detta redogjorde jag för Harges och Hogeveens omformulerade *flow*-begrepp. De var kritiska till det allmängiltiga *flow*-begreppet och alla dess autos-skildringar, och menade att sådana föreställningar beskriver ett överkligt tillstånd. De hävdade att *flow*-begreppet utesluter de idrottsutövare som inte uppfyller kraven som medföljer. I motsats till den instängda kroppen, som det allmängiltiga *flow*-begreppet åberopar, ville de synliggöra kroppen som öppen och relationell,

genom Nancys terminologi. Det gjordes genom att de använde Nancys begrepp singularitet och pluralitet, samt vara-med-andra, i en jämförelse av Heideggers tre begrepp Dasein, Mitsein och Zeug, vilka behandlar det mänskliga varat. De kastade om begreppens hierarki, som hittills placerat Dasein i förgrunden, och lyfte istället fram Mitsein och Zeug. Syftet med detta var att påpeka Daseins relationella varande till andra kroppar och omvärlden. Därefter utmålade de sin version av Nancys begrepp *rum*, vilket de framhävde som både ett fenomenologiskt och materiellt åsyftande begrepp. De förklarade att kroppar oundvikligen möts och interagerar i nära relation till varandra i sport. Idrottarna är i rummet och skapar *rum* mellan varandra, vilket också implicerar att de *berör* varandra, och dessa relationer resulterar att *mening* skapas.

Sorial framlade också sin förståelse av begreppen singularitet och pluralitet. Enligt Sorial formar Nancys tre begrepp (*beröring*, *mening* och *rum*) kroppens unikheter, liksom de redogör för individens singularitet. Hon menade att singulariteten gör individen plural, eller annorlunda formulerat, singulariteten gör oss relationella till andra kroppar. Den är en gemensam egenskap, vars gemenskap gör den plural. Och den alstrar egna uttryck, men springer samtidigt själv ur uttrycken, vilket förverkligas i vårt vara-med-andra, som också vittnar om singularitetens plurala form. Därefter konkluderades Nancys terminologi genom kroppens så kallade öppenhet från "On the Soul", vilket utmålade hur Nancys alla begrepp härrör ur idén om kroppens öppenhet. Detta byggde sedan Hardes och Hogeveen vidare på, då deras *flow*-begrepp baserades på en idé om öppenhet, alltså motsatsen till det allmängiltiga *flow*-begreppet som propagerar för en stängd kropp.

Detta följdes av Hardes och Hogeveens redogörelse av sportens relationella form. De formulerade detta genom Nancys terminologi tillsammans med Nancys förståelse av själen. Det sista framfördes genom att återgå till Nancys tidigare kritik av Descartes kropp-själ-dualism. Enligt Nancy är själen inte separerad från kroppen som en egen kropp, utan är "kroppens relation till sig själv", i betydelsen av att själen är kroppens relation till omvärlden. Själen når utanför kroppen. Denna del i uppsatsen tillfördes för att illustrera en tydligare bild av vad Nancy menar med kroppens öppenhet. Därefter kunde jag beskriva Hardes och Hogeveens syfte med sin artikel, nämligen att skapa ett inkluderande perspektiv inom sport. Jag redovisade deras nödvändiga åtgärder som var (1) att omformulera *flow*-begreppet till ett mer inkluderande begrepp, baserat på deras tes om kroppen som öppen och relationell, och inte stängd, och (2) att synliggöra idrottarens omsättning av relationer, och att tänka sport som en mötesplats. Hardes och Hogeveen synliggjorde att idrottaren hela tiden *berörs* av relationer till andra kroppar, men också omvärlden, till exempel en bergsklättrare som måste bemästra och samspela med berget.

Analysen avslutades med Hardes och Hogeveens påpekande av de förödande konsekvenserna för de idrottare som aldrig lyckas uppleva *flow*, alltså enligt den allmängiltiga

förståelsen. De ansåg att glorifieringen måste upphöra eftersom idrottare riskerar att stängas ute eller självmant sluta med sin sport. De erkände att det allmängiltiga *flow*-begreppet kan fungera för att väcka diskussioner om koncentration och närvaro i situationen hos idrottaren, men de markerade också att *flow* bör ses som något performativt. I motsats till vad den allmängiltiga förståelsen tycks säga, att kroppen är avstängd från tänkande, kännande och att förhålla sig till omgivningen, förklarade Hades och Hogeveen *flow* som något helt sprunget ur individens egna krafter. Vi är inga robotar, klarlade de.

Härmed är uppsatsens bärande teser återberättade, och jag ska nu konkludera dem för att besvara mina två frågeställningar. Jag lyckades begreppsliggöra *flow* som något sprunget *ur* kroppen, genom Nancys terminologi. Detta utmålade parallellt en tolkning av Nancys re-konceptualiserade kropp. Vidare hjälpte Hades och Hogeveens artikel med att fördjupa Nancys olika begrepp, men framför allt fördjupa diskussionen om *flow* som manifestation för kroppens eget *ur*. Detta anser jag också synliggör och ger kroppen upprättelse, vilket bekämpar den bild av kroppen som kultfrasen gjort anspråk på. Hades och Hogeveens *flow*-begrepp synliggjorde kroppen som relationell, närvarande och interagerande, i motsats till ett instängt och passivt objekt. Deras *flow*-begrepp åskådliggör en kropp som är sitt eget subjekt, ett subjekt som *berör* och blir *berörd* av andra kroppar och omvärlden.

Jag vill också påpeka att deras *flow*-begrepp kan hjälpa oss att förstå främlingen som är vår kropp. De argumenterade för att *flow* är ett tillstånd som helt styrs av individens egna krafter, vilket jag tolkar som belägg för att *flow* kan bidra med bättre kännedom om kroppens förmågor och kapacitet. Deras förståelse av *flow* syftade också att inkludera fler kroppar än bara elitidrottarnas, de vill med andra ord först och främst få oss att börja se andra kroppar. Detta åtagande kräver också att vi lämnar våra fördomar om elitidrottare bakom oss, de fördomar om att elitidrottaren är kapabel att stänga av sig själv mot omvärlden, och att det skulle framkalla någon slags suveränitet och oövervinnerlighet. Att inse dessa fördomar är att börja inse vad kroppen faktiskt är, ett aktivt subjekt, vilket inte beskriver en robot.

Kan då *flow*, som vi förstår begreppet enligt Hades och Hogeveen, beskrivas som kroppens eget *ur*? Jag anser att det gör det. Genom Hades och Hogeveen förstår jag *flow* som ett tillstånd sprunget ur kroppens egna uttryck. Det härstammar ur något i oss, ur vår *beröring*, *mening* och *rum*, och genom individens aktiva ansträngning. Och det stannar inte där, det *berör* utåt genom att kroppen oavbrutet interagerar med andra kroppar och omvärlden. Därför tillskriver jag också *flow*-tillståndet som ett bevis på när kroppen tycks leda situationen. På det här sättet synliggör *flow* vår kropp för oss själva och för andra, något som kan bidra till bättre kännedom om den.

3.2 Diskussion för vidare forskning

Jag har filosofiskt förstått *flow*-begreppet i relation till sport, men inser att förståelsen har fler användningsområden, nämligen inom kreativitet. Jag tänker inte i banorna av Sachs som hävdade att kroppen är frånvarande i det kreativa tillståndet, utan jag fortsätter utgå från Nancys terminologi, tillsammans med idéerna om kroppens närvaro och öppenhet. I *Corpus* behandlar Nancy skrivande som ett utövande och fenomen *ur* kroppen: "Let there be writing, not *about* the body, but the body itself.", följt av: "Writing: touching upon extremity. How, then, are we to touch upon the body, rather than signify it or make it signify?"⁵⁴ Nancys uttalanden om skrivande har förbindelse till hans kritik av diskursen om kroppen. Återigen påpekar Nancy att vi inte kan tala *om* kroppen, i detta fall skriva, eftersom skrivandet sker *ur* kroppen, "but the body itself." Här använder Nancy sitt begrepp *beröring*, vilket vittnar om att skrivandet når ut och *berör*. Frågan här är vad det är som *berörs*, andra kroppar eller är det i detta fall författaren själv? För Nancy tillägger att kroppen, i skrivandet, också *berör* sig själv, på liknande sätt som den *berör* andra. Det är ett ställningstagande som tillskriver begreppet *beröring* ett ytterligare perspektiv av att *beröra* sig själv, och inte bara andra kroppar och omvärlden. Nancy säger att frågan "How are we to touch upon the body?" inte söker ett svar på *hur*. Det är ingen teknisk fråga om *hur* vi skriver, utan svaret handlar om *beröringen*.⁵⁵

But, finally, it has to be said that touching upon the body, touching the body, *touching* – happens in writing all the time. Maybe it doesn't happen exactly *in* writing, if writing in fact has an "inside". [...] Now, writing takes its place at the limit. So if anything at all happens to writing, nothing happens to it but *touch*. More precisely: touching the body [...] *with the incorporeality* of "sense". And consequently, *to make the incorporeal touching*, to make of meaning a touch.⁵⁶

I yttrandet beskriver Nancy att skrivandet sker vid gränsen, "at the limit", av någonting. Uttalandet "Nothing happens to it but *touch*" tycks förklara vad gränsen handlar om för Nancy, nämligen att det är skrivandets *beröring* som skapar gränsen. Det tolkar jag mer specifikt som skrivandets omvandling av någonting till ord. Det är "the incorporeality of »sense«" som *beröring* i skrivandet handlar om. Det är "the incorporeal touching" som gör att skrivandet rör sig på gränsen och skapar orden, meningarna, innehållet.

I Donald A. Landes artikel "Expressive Bodies – Merleau-Ponty and Nancy on Painting and Ontology" jämförs Merleau-Pontys så kallade "expressive bodies" med Nancys artikel

54 Nancy, *Corpus*, 9.

55 Nancy, *Corpus*, 11.

56 Nancy, *Corpus*, 11.

”Painting in the Grotto”. Nancys artikel skildrar, genom Landes, skeendet när konstnärens hand rör ytan, det vita pappret, eller i detta fall grottväggen. Det använder Landes för att likna med Merleau-Pontys ”gest” i konstutövandet, närmare bestämt i måleriet. Landes utgår från Merleau-Pontys ”the paradox of expression” i *Phenomenology of Perception*, ett uttryck som kort sagt härstammar från Merleau-Pontys ontologiska ställningstaganden om måleri. Enligt Landes förstår Merleau-Ponty måleriet som ”painting offers the spacing in which the world and the self can appear as absent, as the invisible side of what is made visible.”⁵⁷ Uttalandet kan förstås som om nuet för konstnären, i måleriet, skapar ett rum där jaget och världen blir frånvarande. Eller annorlunda formulerat, i måleriet blir jaget och världen ”osynliga” och det som syns är måleriet, närmare bestämt de färger och linjer som konstnären målar fram. Merleau-Ponty säger, genom Landes: ”The »art« of the painter’s gaze is to interrogate and unveil the invisibles that render the visible *this* just what it is”.⁵⁸ Detta beskriver, enligt Landes, en särskild gest hos konstnären, och Landes förklarar att gesten efterlämnar världen ett spår av *mening*.⁵⁹ Merleau-Ponty beskriver också, genom Landes, att gesten är kroppslig på så sätt att det resulterar i ett *exscribe*, vilket är Nancys begrepp som Landes använder för att förtydliga Merleau-Pontys ställningstagande. *Exscribe*, menar Landes, åskådliggör gesten av att uttrycka det som inte redan är inristat, men ändå finns där, eftersom det formas i måleriet – de osynliga färgerna, linjerna, underlaget, som blir synliga.⁶⁰

Fortsättningsvis förklarar Landes *exscription* mer utförligt: ”For Nancy, through the inscription of the form or figure, the world, the self, and Being are *exscribed*; that is, they are brought about as that to which the inscription paradoxically responds and which it makes present as absent.”⁶¹ Landes beskrivning visar tydligt på likheten mellan Nancys *exscription* och Merleau-Pontys gest, vilka tillsammans åskådliggör en del av måleri som tycks härröra *ur* kroppen själv. *Exscribe* och gesten poängterar att konstnären uttrycker, eller rättare sagt målar fram, de osynliga färger och linjer som bara konstnärens unikheter förmår se och uttrycka. Utifrån vad vi vet om Nancys tre begrepp *beröring*, *mening* och *rum*, verkar *exscribe* och gesten påtala ett skeende i måleriet som springer ur kroppens egna perspektiv. Jag vill påpeka att det finns en likhet mellan konstnärens unikheter, som Merleau-Ponty och Nancys *exscribe* synliggör, med den unikheter som Nancy tillskriver kroppen, nämligen den som utmärker kroppen som sitt eget subjekt. För mig blir det tydligt att Merleau-Ponty och Nancy, genom Landes, gestaltar måleriet som något som främst av allt förverkligas *ur* kroppen. På grund av att kroppen skapar *beröring* och är *beröring*, skapar

57 Donald A. Landes ”Expressive Bodies – Merleau-Ponty and Nancy on Painting and Ontology”, *Research in Phenomenology* 45, s. 369-385, (Brill, 2015), 371.

58 Donald A. Landes, ”Expressive Bodies – Merleau-Ponty and Nancy on Painting and Ontology”, 379.

59 Donald A. Landes, ”Expressive Bodies – Merleau-Ponty and Nancy on Painting and Ontology”, 379.

60 Donald A. Landes, ”Expressive Bodies – Merleau-Ponty and Nancy on Painting and Ontology”, 377.

61 Donald A. Landes, ”Expressive Bodies – Merleau-Ponty and Nancy on Painting and Ontology”, 371f.

mening och är *mening*, skapar *rum* och är *rum*, förverkligar kroppen de osynliga färger och linjer som sedan inristas genom måleriet. Detta visar, enligt mig, att måleri, såsom vi förstår det här, kan liknas med Hardes och Hogeveens *flow*-begrepp. Det kan också förstås som ett uttryck av kroppens eget *ur*. Min tes förstärks genom Landes vidare redogörelse av gesten, vilket baseras på Landes läsning av Nancys artikel *The Muses*, "The Vestige of Art":

Along with this vestigial sense that is not a direction [*sens*] toward some »idea« but rather the very taking place of sense, we have again a deep commitment to understanding communication *after* the death of signification.⁶²

I yttrandet utmärks två teser som gör att jag slutligen kan förklara måleriet som ett *flow*-tillstånd. Den första tesen är att gesten i måleriet inte riktas mot en idé med ett bestämt mål. Istället är det, som vi nu redan vet, ett uttryck *ur* kroppen. Den andra tesen åskådliggör vårt ansvar att förstå gesten som något sprunget ur kroppen, det vill säga att inte fördumma kroppens eget språk som nonsens.

Det blir till slut tydligt för mig att Merleau-Pontys gest, Nancys *exscribe* och skrivandet enligt Nancy, är exempel på unika uttryck som springer ur kroppens eget *ur*. Och jag vill hävda att de kan tänkas skildra *flow*, såsom Hardes och Hogeveen förstår begreppet, eftersom dessa konstutövanden beskrivs springa *ur* kroppen och nå utanför kroppen. Särskilt i måleriet som, genom Landes läsning av Nancy, sades vara en gest av *beröring* i nuet utan sikte mot en idé. Därmed vill jag säga att Hardes och Hogeveens *flow*-begrepp, tillsammans med dessa exempel, manifesterar kroppens eget *ur*. Deras synliggörande av ett inkluderande *flow*-begrepp har också påmint mig om varför idrottande i huvudsak fyller min tillvaro med mening. De illustrerade sport som en mötesplats, vilket erinrade mig om sport som ett större sammanhang, och som något av betydelse i vårt samhälle. Det är härmed viktigt för mig att påminna mig själv om orsaken till varför jag idrottat i så många år, nämligen gemenskapen. Jag kommer hädanefter inte att glömma det.

62 Donald A. Landes, "Expressive Bodies – Merleau-Ponty and Nancy on Painting and Ontology", 384.

Litteraturlista

Cohen, Rona, "Jean-Luc Nancy and the Extension of the Mind", *Philosophy Today*, vol. 63, s. 347-362, (2019).

Hardes, Jennifer och Hogeveen, Bryan, "Flow, skilled coping, and the sovereign subject: toward an ethics of being-with in sport", *Sport, Ethics and Philosophy*, (2016, Routledge).

- Csikszentmihalyi, M. "Flow in sports: The keys to optimal experiences and performances", (1990, New York: Harper Perennial).

- Nancy, Jean-Luc, *Being Singular Plural*, (2000, Stanford CA: Stanford University Press).

Landes, Donald A. "Expressive Bodies – Merleau-Ponty and Nancy on Painting and Ontology", *Research in Phenomenology* 45, s. 369-385 (2015, Brill).

Nancy, Jean-Luc, *Corpus*, övers. Richard A. Rand (2008, New York: Fordham University Press).

Pensgaard, Anne Marte, *På väg mot Perfekt prestation*, (2000, Stockholm: SISU Idrottsböcker AB).

Sachs, Lisbeth, "Den frånvarande kroppen", s.72-79, (2019, Stockholm: Sans).

Sorial, Sarah, "Heidegger, Jean-Luc Nancy, and the question of Dasein's embodiment. An ethics of touch and spacing.", *Philosophy Today*, (2004, 48, 2; s. 216-230).

- Jean-Luc Nancy, "Corpus", *The Birth to Presence*, övers. Brian Holmes, (1993, Stanford: Stanford University Press).